

Warszawa, dnia 4 grudnia 2013 r.

RPO-748143-VII-720.5/13/MMo

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Szczytnie
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 roku (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 11-12 września 2013 roku, do Aresztu Śledczego w Szczytnie (zwanego dalej Aresztem, AŚ lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Przemysław Kazimirski (prawnik).

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności, zwłaszcza tymczasowo aresztowanych w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z kpt. Jarosławem Mierzejewskim – dyrektorem AŚ w Szczytnie;

- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych przeznaczonych dla tymczasowo aresztowanych oraz skazanych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych, świetlicy, łaźni, a także celi zabezpieczającej, izolacyjnej, izby chorych, ambulatorium, kantyny, sal widzeń, radiowęzła i biblioteki oraz pól spacerowych;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi tymczasowo aresztowanymi, w tym m.in. z osadzonym w podeszłym wieku, poruszającym się o kulach oraz z osadzonym, wobec którego zastosowano środki przymusu bezpośredniego;
- zapoznano się z dokumentacją Aresztu, m.in.: aktami osobowymi wybranych losowo osadzonych, skargami i wnioskami osób pozbawionych wolności, protokołami odpraw kierownictwa, zarządzeniami dyrektora Aresztu.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora Aresztu Śledczego w Szczytnie o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem placówki oraz sprawozdanie z kontroli przeprowadzonej przez sędziego penitencjarnego, Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Olsztynie.

2. Legalność pobytu

Wizytowana jednostka przeznaczona jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn oraz posiada oddział zakładu karnego typu zamkniętego dla skazanych odbywających karę po raz pierwszy.

Ogólna pojemność Aresztu wynosi 157 miejsc zakwaterowania, ze względu na trwające remonty została ona zmniejszona do 145 miejsc. W dniu wizytacji (11 września) ewidencyjna i rzeczywista liczba osadzonych wynosiła 136, w tym **29 tymczasowo aresztowanych**, 105 skazanych (w tym 7 osadzonych o tzw. „podwójnym statusie”) i 2 ukaranych.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji tymczasowo aresztowanych, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z rozmieszczeniem tych osób oraz podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

3. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP wynika, że atmosfera panująca w Areszcie jest dobra. Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu podczas oglądu cel oraz spotkań indywidualnych, pozytywnie wypowiadali się na temat funkcjonariuszy SW i sposobu ich traktowania. Podkreślali, że personel jednostki zwraca się do nich z szacunkiem, używając formy „Pan”. Wskazywali także na dostępność wychowawców (zwłaszcza z oddziału II), psychologa, jak i samego dyrektora AŚ.

Przedstawiciele KMP każdorazowo zwracają uwagę na kwestię osadzania osób niepalących z palącymi. W wizytowanej jednostce spotkali się z takim przypadkiem w celi przejściowej na oddziale III. Poinformowany o tym fakcie dyrektor Aresztu oznajmił, że zgodnie z danymi w systemie Noe.net, obydwaj osadzeni deklarują, iż są palący. W związku z rozbieżnością między informacjami uzyskanymi od osadzonych, a widniejącymi w systemie, dyrektor jednostki zobowiązał się zbadać sprawę. Kwestia osadzania osób niepalących z palącymi była także wielokrotnie poruszana przez pana *[dane usunięto]* przebywającego w celi zabezpieczającej w dniach 5-9 czerwca 2012 roku. Odmawiając przejścia na wyznaczoną przez administrację celę, podnosił, iż nie zgadza się z przebywaniem wśród osób palących. Podczas rozmowy z funkcjonariuszami, którzy weszli do celi zabezpieczającej o godzinie 08:47 w dniu 8 czerwca 2012 roku, poruszył temat deklaracji o paleniu/niepaleniu. Słowa

osadzonego napiszą oświadczenie, że nie palą, a palą i dalej palą czy wychowawca nam bierze palącego na jeden dzień, bierze oświadczenie, budzą wątpliwości pracowników Mechanizmu. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą o zbadanie wskazanego problemu i przedstawienie wyników podjętych w sprawie działań. Należy w tym miejscu przypomnieć, że konieczność przebywania, zwłaszcza długotrwałego, w zadymionym pomieszczeniu, stanowi poważne naruszenie prawa osób niepalących do zachowania zdrowia w czasie pobytu w jednostce. Sytuacja taka jest naruszeniem § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2011 roku w sprawie szczegółowych warunków używania wyrobów tytoniowych na terenie obiektów podlegających Ministrowi Sprawiedliwości oraz w środkach przewozu osób (Dz. U. z 2011 r. Nr 135, poz. 795), zgodnie z którym *na terenie aresztów śledczych oraz zakładów karnych typu zamkniętego dopuszcza się możliwość używania wyrobów tytoniowych przez osadzonych w celach mieszkalnych, które są wyodrębnione w sposób uniemożliwiający oddziaływanie dymu tytoniowego na osoby niepalące* (ust. 1) oraz *dla osadzonych używających wyrobów tytoniowych wyznacza się odrębne cele mieszkalne* (ust. 2).

Zgodnie z informacją przekazaną przedstawicielom Mechanizmu, od dnia 1 stycznia 2012 roku do dnia wizytacji (dalej: analizowany okres), przymus bezpośredni zastosowano pięciokrotnie. Wśród użytych środków wymieniono: siłę fizyczną, kajdanki, celę zabezpieczającą, pas obezwładniający oraz kask zabezpieczający. Przedstawiciel Mechanizmu poddał analizie 2 nagrania z zastosowania celi zabezpieczającej: wobec pana *[dane usunięto]* (od 5 do 9 czerwca 2012 roku) oraz pana *[dane usunięto]* (8 lutego 2013 roku).

Nagranie z zastosowania środka przymusu bezpośredniego wobec pana *[dane usunięto]* zostało wybrane ze względu na czas przebywania osadzonego w celi zabezpieczającej - 4 dni. Po zapoznaniu się materiałem, przedstawiciel KMP nie może stwierdzić niezasadności umieszczenia osadzonego w celi, wątpliwość wywołuje jednak czas trwania środka przymusu bezpośredniego. Przyczyną umieszczenia w celi zabezpieczającej - według karty zastosowania środka

przymusu bezpośredniego (dalej: karta) – był fakt, że *osadzony kategorycznie odmówił przejścia do wskazanej celi nie podając racjonalnych powodów, które by za tym przemawiały (...) skazany zaczął rzucać taboret w okno*. Podczas pobytu pana [*dane usunięto*] w celi zabezpieczającej, funkcjonariusze Służby Więziennej systematycznie pytali go o decyzję w sprawie przejścia do celi wskazanej przez administrację, uzyskując odpowiedź odmowną lub spotykając się z milczeniem, czego doświadczył także dyrektor Aresztu wizytując celę w dniach 6, 7 i 8 czerwca. Na uwagę zasługuje fakt, iż czwartego dnia stosowania środka, osadzony nie zmienił decyzji. O godzinie 13:24 do celi zabezpieczającej wszedł funkcjonariusz Służby Więziennej z lekarzem, pytając na koniec wizyty *czy przejdzie Pan do celi, Panie [*dane usunięto*]*? Można więc wnioskować, iż przesłanki, dla których środek był przedłużany aż do 4 dni, nie ustały. Mimo to, o godzinie 14:02 osadzony otrzymał polecenie wyjścia z celi, ponieważ – jak wynika z karty - *zgodnie z poleceniem dyrektora zaprzestano stosowania celi zabezpieczającej*. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z pytaniem o powód, dla którego decyzja o zakończeniu stosowania środka została podjęta dopiero po 4 dniach przebywania osadzonego w celi zabezpieczającej, biorąc pod uwagę niezmienną zachowania osadzonego. Podniesienia wymaga, iż mężczyzna zachowywał się spokojnie, większość dnia leżąc na podłodze. Reguła 68.3 Rekomendacji Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej: Europejskie Reguły Więzienne) stanowi, że ***środki przymusu nie są stosowane na dłużej niż jest to ściśle konieczne***.

W myśl art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. 2013 r., poz. 628) *osoba pozbawiona wolności nie może być umieszczona w celi zabezpieczającej na okres dłuższy niż 48 godzin*. Przedstawiciele KMP przypominają, że przepis ten obowiązuje od dnia 5 czerwca 2013 roku i konieczne jest jego respektowanie.

Dodać należy, że postawa osadzonego mogła wynikać z faktu, iż nie stosowano wobec niego oddziaływań, na które wskazywał § 4 ust. 2

rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. z 2010 r. Nr 147, poz. 983), dalej: rozporządzenie w sprawie środków przymusu bezpośredniego, *osobę pozbawioną wolności, wobec której zastosowano środek przymusu bezpośredniego, poddaje się oddziaływaniom wychowawczym oraz psychologicznym*. Co więcej, osadzony początkowo podnosił, iż nie może przejść na II oddział, jednak nikt nie zapytał go o powód. Poruszał także problem osadzania z osobami palącymi, co również mogło przyczynić się do odmowy wykonania polecenia funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Zastrzeżenia przedstawiciela Mechanizmu wzbudził również fakt, iż w dniu 6 czerwca, osadzony zgłosił podczas pobudki złe samopoczucie i silny ból głowy, a wizyta lekarza miała miejsce dopiero o godzinie 11:52. Wspomnieć należy, iż dnia 8 czerwca nastąpiła szybka reakcja funkcjonariuszy SW na zgłaszane przez osadzonego dolegliwości i wezwanie pogotowia ratunkowego.

Po analizie nagrania z zastosowania środka przymusu bezpośredniego wobec pana [*dane usunięto*], reprezentant KMP zapoznał się ze *sprawozdaniem z czynności wyjaśniających w sprawie stosowania środka przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy SW w dniu 8 lutego 2013 roku wobec osadzonego [dane usunięto]*. Przedstawiciel KMP zgadza się ze stwierdzonymi w nim nieprawidłowościami: zasugerowanie przez dowódcę zmiany ekipie pogotowia ratunkowego, aby nie zakładała osadzonemu opatrunku, pozostawienie na podłodze śladów krwi osadzonego (nie zostały usunięte podczas jego nieobecności związanej z wyjazdem do szpitala), czy niezastosowanie przenośnej kamery wideo do rejestrowania środków przymusu bezpośredniego.

W przypadku stosowania środka przymusu bezpośredniego wobec pana [*dane usunięto*], uwagę przedstawiciela KMP zwrócił fakt, iż przed przebraniem się przez osadzonego w ubrania skarbowe w celi zabezpieczającej, został zastosowany wobec niego pas 1-częściowy. W efekcie niemożliwa była

samodzielna zmiana ubrań, więc przebrania skazanego, włącznie z bielizną, dokonali funkcjonariusze Służby Więziennej, naruszając tym samym jego godność.

Przedstawiciel KMP nie odnotował nieprawidłowości w zakresie zapewnienia osadzonemu, umieszczonemu w celi zabezpieczającej, możliwości załatwienia potrzeb fizjologicznych, czy skorzystania z posiłku. Zastrzeżeń nie wzbudził także sposób prowadzenia protokołów i notatek ze stosowanego środka.

W analizowanym okresie, w Areszcie zarejestrowano 3 przypadki samoagresji osadzonych (1 w 2012 roku i 2 w 2013 roku) o charakterze instrumentalnym. W tym czasie miało miejsce także 8 wydarzeń nadzwyczajnych: 3 bójki lub pobicia, groźne zakłócenie porządku, znęcanie się nad osadzonym, napaść na funkcjonariusza lub pracownika poza służbą lub po godzinach pracy, zgon osadzonego inny niż samobójstwo oraz inne zdarzenie uznane przez dyrektora za zdarzenie nadzwyczajne.

Z informacji udostępnionych wizytującym przez władze Aresztu wynika, że w 2012 roku przyjęto do rozpatrzenia 45 skarg, sformułowanych przez **2 tymczasowo aresztowanych** i 12 skazanych, dotyczących zwłaszcza traktowania przez funkcjonariuszy SW (30 zarzutów), opieki zdrowotnej (16 zarzutów) i warunków bytowych (7 zarzutów). Żadna nie została uznana za zasadną, podobnie jak skargi przyjęte w 2013 roku. Od 1 stycznia do 11 września 2013 roku odnotowano 20 skarg, sformułowanych przez **2 tymczasowo aresztowanych** i 8 skazanych, dotyczących głównie wspomnianych wyżej problemów (odpowiednio: 8, 6 i 2 zarzuty). Analiza wybranych losowo skarg wykazała, iż zostały one rozpatrzone w terminie z zachowaniem wszelkich procedur, a odpowiedzi udzielono w formie pisemnej, informując o prawie do złożenia zażalenia.

W 2012 roku osadzeni skierowali do dyrektora Aresztu 91 próśb, a w roku 2013 (do dnia wizytacji) – 11.

W 2012 roku złożono 6 pozwów przeciw jednostce, a 2013 roku – 5 pozwów. Z informacji przekazanych wizytującym wynika, iż dotyczyły one przeludnienia w celach mieszkalnych, osadzenia wraz z palącymi, warunków do

utrzymania higieny osobistej i braku ciepłej wody, opiekę lekarską i wyżywienie. Żaden z nich nie został wniesiony przez tymczasowo aresztowanego.

Kontrola osobista osadzonych odbywa się w niemonitorowanym pomieszczeniu. Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP nie wnosili uwag w zakresie ich przeprowadzania.

Podczas oglądu cel wizytujący rozmawiali z tymczasowo aresztowanym *[dane usunięto]*, deklarującym chęć popełnienia samobójstwa. Wskazywał na duże nasilenie myśli samobójczych, trudność w „poradzeniu sobie” ze świadomością popełnionego czynu oraz potrzebę stałego kontaktu z psychologiem. Ze względu na zagrożenie życia osadzonego, zdaniem przedstawicieli KMP, powinien być on objęty codziennymi spotkaniami z psychologiem, nie tylko jeśli zgłosi potrzebę funkcjonariuszowi SW. Zgodnie z § 18 ust. 1 instrukcji nr 16 /10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2010 roku w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności, osadzonych zagrożonych samobójstwem obejmuje się pomocą psychologiczną polegającą na *regularnym monitorowaniu stanu emocjonalnego osadzonego* (pkt 1) i *redukowaniu napięcia emocjonalnego* (pkt 3). W związku z powyższym konieczne są częste rozmowy z osobą deklarującą chęć targnięcia się na swoje życie.

4. Dyscyplinowanie

W Areszcie wyodrębniona jest 1 cela izolacyjna. W dniu wizytacji przebywał w niej osadzony. W półroczu poprzedzającym wizytację, kara w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej wymierzona była w jednostce 8 razy (wobec 4 osadzonych). Pobyt nie przekraczał 14 dni.

W 2012 roku tymczasowo aresztowanym wymierzono 17 kar, natomiast w 2013 roku – 22 kary; przeważały nagany (odpowiednio 13 i 10 nagan). Dla porównania - w 2012 roku udzielono 38 nagród, a w 2013 roku – 23 nagrody; najczęstszymi były: zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (odpowiednio 20 i 13 nagród) i zezwolenie na dłuższe widzenie (odpowiednio:

11 i 5 nagród). Powyższe dane nie wskazują na to, aby w jednostce dominowało dyscyplinowanie.

Podczas rozmów indywidualnych i grupowych z osadzonymi, przedstawiciele KMP nie odebrali skarg na niezasadne stosowanie środków dyscyplinarnych przez funkcjonariuszy SW.

5. Prawo do informacji

Przedstawiciele Mechanizmu nie odebrali uwag od nowo przybyłych do Aresztu osadzonych, dotyczących braku wprowadzenia ich w zasady funkcjonowania w realiach placówki penitencjarnej.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził jednak fakt, iż podczas rozmowy wstępnej, wychowawca błędnie obliczył wiek osadzonego (pan [*dane usunięto*]), klasyfikując 19-latkę jako osobę 21-letnią, z czym wiązał się brak przywilejów wynikających ze statusu młodocianego. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na konieczność prowadzenia wnikliwego wywiadu i precyzyjne odnotowywanie pozyskanych informacji.

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie nr 74/2013 Dyrektora Aresztu Śledczego w Szczytnie z dnia 28 czerwca 2013 roku w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego (dalej: porządek wewnętrzny). Podczas wizytacji cel, przedstawiciele KMP sprawdzili, że wyposażone są one w kopie ww. dokumentu.

Na ściennych tablicach informacyjnych wywieszonych w oddziałach, udostępnione są adresy sądów rejonowych i prokuratur. Na jednej z nich wizytujący dostrzegli adres Centralnego Zarządu Służby Więziennej, Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Olsztynie i adres Rzecznika Praw Obywatelskich, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Przedstawiciele KMP zalecają, aby na każdej tablicy umieszczone były adresy instytucji stojących na straży praw człowieka oraz numer bezpłatnej infolinii Biura Rzecznika Praw Obywatelskich 0 800 676 676.

Podczas oglądu biblioteki, wizytującym udzielono informacji, iż na stanie nie ma wyroków Trybunału Konstytucyjnego (dalej: TK) i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Potrzeba upowszechniania wśród osadzonych prawnych skutków orzecznictwa w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności, została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku prowadzonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji na ten temat otrzymano informację, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania, aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie - we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej, przekazywać zainteresowanym. Warto podkreślić, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej, służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zatem pozyskanie przez władze jednostki zbiorów orzeczeń TK oraz ETPC i udostępnienie ich w bibliotece. Dobrym sposobem upowszechniania wiedzy na ich temat byłoby tworzenie tematycznych audycji emitowanych przez radiowęzeł.

Podniesienia wymaga, iż w dniu wizytacji brakowało informatorów dla cudzoziemców tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych. Przedstawiciele KMP zalecają wydrukowanie kopii informatorów dostępnych na stronie <http://www.sw.gov.pl/pl/rzecznik-prasowy/informator-dlacudzoziemcow/>, aby obcokrajowcy przebywający w jednostce mogli zapoznać się z zasadami odbywania kary pozbawienia wolności w zrozumiałym dla nich języku.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Tymczasowo aresztowani mają prawo kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym z rodzinami, w formie widzeń i korespondencji.

W § 16 ust. 2 porządku wewnętrznego określono, że widzenia osadzonych mogą odbywać się w każdą niedzielę, pierwszy dzień Bożego Narodzenia oraz w Wielkanoc, natomiast widzenia bez osoby dozorującej realizowane są w soboty. Instrukcja nr 5/2013 z dnia 22 marca 2013 roku dyrektora Aresztu w sprawie udzielania widzeń dla osadzonych w AŚ w Szczytnie nie jest jednak jednolita z ww. postanowieniami porządku wewnętrznego. W § 1 instrukcji określono bowiem, że widzenia dla tymczasowo aresztowanych odbywają się w każdą sobotę (a dla skazanych w niedzielę) w godzinach 8:00-14:00. W związku z powyższym konieczne jest wprowadzenie zmian do instrukcji, aby jej postanowienia były jednolite z porządkiem wewnętrznym.

W Areszcie wyodrębniono monitorowaną salę widzeń, wyposażoną w 10 stolików, w której realizowane są spotkania w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt oraz widzenia bezdozorowe - w ich trakcie obiektyw kamery jest zasłaniany. Uwagę wizytujących wzbudził fakt, iż we wskazanej sali nie ma wyodrębnionego kącika dla dzieci. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu ważne jest, aby spotkania osadzonych z dziećmi odbywały się w warunkach minimalizujących u dzieci nieprzyjemne przeżycia związane z wizytą w areszcie śledczym. W związku z powyższym należałoby stworzyć taki kącik i wyposażyć go w kolorowe meble, zabawki, kredki i kolorowanki oraz książeczki dla dzieci.

W sali widzeń znajduje się kantyna, z której korzystają osadzeni, jak i ich rodziny. Wizytujących poinformowano, iż osadzeni mogą zabrać do celi środki czystości, napoje i papierosy, które zostały zakupione przez odwiedzających.

Widzenia realizowane są także w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt w sali wyposażonej w 4 kabiny z systemem audio.

W wizytowanym Areszcie nie wyodrębniono pomieszczenia do realizacji nagrody określonej w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w (tzw. widzenia intymne). W ocenie przedstawicieli KMP, brak pomieszczenia umożliwiającego skorzystanie przez

osadzonego z wymienionej nagrody, stanowi naruszenie uprawnień osób, które spełniają warunki do jej otrzymania. W ocenie reprezentantów Mechanizmu, stworzenie takiego pomieszczenia jest niezbędne z punktu widzenia równości osadzonych wobec prawa – ci wszyscy, którzy zasłużą na jej otrzymanie, powinni mieć zagwarantowaną możliwość realizacji.

Reprezentanci Krajowego Mechanizmu Prewencji wielokrotnie informowali o potrzebie uchylecia całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz umożliwieniu wykonywania takich rozmów z poszanowaniem tajemnicy i bez ograniczeń częstotliwości kontaktów. Zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje osobie tymczasowo aresztowanej prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 roku, są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217c k.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 k.k.w. Przedstawione stanowisko zostało podzielone przez Ministra Sprawiedliwości (pismo do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 czerwca 2010 roku) oraz Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości, według której organy procesowe oraz organy służby więziennej nie mają uprawnienia do wprowadzania ograniczeń w tym zakresie.

W dniu 15 listopada 2013 roku Rzecznik Praw Obywatelskich skierował wniosek do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie braku możliwości

telefonicznego porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z obrońcą, wnosząc o stwierdzenie, że art. 217c k.k.w. w zakresie, w jakim wyłącza możliwość telefonicznego porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z obrońcą jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Warto dodać, że również CPT podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 roku zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Komitet przypomniał, że *wszyscy więźniowie, włącznie z tymczasowo aresztowanymi, powinni mieć dostęp do telefonu. Jakikolwiek restrykcja w tym przedmiocie winna być ściśle ograniczona do wymagań danego przypadku i stosowana na tak krótko, jak to możliwe. Polskie władze powinny zrewidować ustalenia dotyczące kontaktu ze światem zewnętrznym dla tymczasowo aresztowanych, z uwzględnieniem (..) Reguł 24.1 i 99 Europejskich Reguł Więziennych* [§ 138 CPT(2011)20]. Ponadto całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3 i 98.2, zawartymi w Europejskich Regułach Więziennych.

Powiadomienie bliskich o fakcie umieszczenia w Areszcie dokonywane jest w formie odpowiedniego druku przysyłanego wskazanej przez aresztowanego osobie. W związku z powyższym sposób realizacji prawa określonego w art, 211 § 2 k.k.w. (do zawiadomienia o miejscu swojego pobytu), został zawężony do wskazanej wyżej formy.

Przedstawiciele KMP nie odebrali innych uwag krytycznych dotyczących kontaktów ze światem zewnętrznym.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W Areszcie znajduje się jedno pomieszczenie ambulatoryjne, stanowiące gabinet lekarski, gabinet zabiegowy oraz pomieszczenie socjalne dla personelu medycznego. Według informacji przekazanej przedstawicielom KMP - do dnia 30 listopada 2013 roku będą trwać prace nad rozbudową działu służby zdrowia,

w wyniku których wymienione wyżej pomieszczenia będą funkcjonować oddzielnie. W związku z powyższym przedstawiciele KMP proszą o informację o postępie wskazanych prac.

Ponadto w jednostce wydzielono gabinet stomatologiczny. Izba chorych (izolatka) jest 2-osobowa.

W służbie zdrowia Aresztu pracuje:

- kierownik ambulatorium (0.5 etatu, pracownik cywilny) – specjalizacja z radiologii, interny, medycyny pracy, medycyny pierwszego kontaktu oraz medycyny lotniczej,
- lekarz stomatolog (0.5 etatu, pracownik cywilny),
- pielęgniarka (etat funkcjonariusza).

Wizytującym przekazano, że braki kadrowe występują w zakresie etatu lekarza psychiatry, chirurga oraz ortopedy. Rozwiązaniem przyjętym w jednostce jest dowożenie osadzonych na konsultacje specjalistyczne do Zakładu Karnego w Barczewie.

Zgodnie z § 15 porządku wewnętrznego, lekarz ogólny przyjmuje pacjentów 3 razy w tygodniu: poniedziałek, wtorek, czwartek, natomiast stomatolog przyjmuje na wizyty w każdy wtorek i czwartek oraz dodatkowo – w razie zaistnienia potrzeby. Pielęgniarka pełni dyżur w dni robocze w godzinach 07:30-15:30.

Na wyposażeniu ambulatorium pozostaje worek samorozprężający typu Ambu oraz rentgen. Przedstawiciele KMP poinformowano, iż personel Aresztu przechodzi szkolenie w zakresie pierwszej pomocy przedmedycznej raz na kwartał (z wykorzystaniem manekinów wypożyczonych ze straży pożarnej).

Wątpliwości wizytujących wzbudził fakt, iż w izbie chorych (cela 206), która w razie potrzeby wykorzystywana jest jako izolatka, nie został wyodrębniony węzeł sanitarny. Na powyższe uwagę zwrócił także przedstawiciel Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Szczytnie (dalej: PPIS) w protokole pokontrolnym z dnia 23 kwietnia 2013 roku. Natomiast w protokole z dnia 14 kwietnia 2012 roku zapisane jest, iż przedstawiciel PPIS zwrócił się do

Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Olsztynie określając termin dostosowania izolatki dla chorych do 21 grudnia 2012 roku. Zdaniem przedstawicieli KMP konieczne jest przebudowanie izolatki w taki sposób, aby była wyposażona w węzeł sanitarny. Obowiązek ten nakłada § 10 ust. 1 pkt 2b rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 roku sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808). Organizowanie kąpeli zgodnie z harmonogramem w łaźni ogólnej, co jest zapisane w pkt 3 procedury postępowania z osadzonym w sprawie wystąpienia świerzb w AŚ w Szczytnie, zaprzecza izolacji osoby chorej. Ponadto w myśl § 2 pkt 3 ww. rozporządzenia, izolatka to *pomieszczenie przeznaczone do odosobnienia pacjenta lub grupy pacjentów chorych na chorobę zakaźną albo osoby lub grupy osób podejrzanych o chorobę zakaźną, w celu uniemożliwienia przeniesienia biologicznego czynnika chorobotwórczego na inne osoby*. Podkreślenia wymaga także, iż zgodnie z Tabelą nr 13 w załączniku nr 3 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 roku w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820), dalej: rozporządzenie w sprawie warunków bytowych, izby chorych powinny być wyposażone w łóżka i szafki przyłóżkowe szpitalne. Co więcej, konieczne jest dostosowanie izby chorych do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził fakt, że w dniu wizytacji, w izbie chorych przebywały osoby, które nie wymagały leczenia. Pomimo niewątpliwych problemów z rozmieszczeniem osadzonych wynikających z poziomu zaludnienia jednostek penitencjarnych oraz konieczności zapewnienia wszystkim normy 3 m² powierzchni mieszkalnej, stałe lub nawet czasowe przekształcanie izb chorych w cele mieszkalne, chociaż jest dopuszczalne na mocy prawa, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu nie powinno być stosowane. Izby chorych stanowią pomieszczenia o szczególnym przeznaczeniu, a zatem powinny być one niezwłocznie dostępne i odpowiednio przygotowane na

występujące u osadzonych przypadki zachorowań. Wymóg ten nie jest w jednostce zachowany z uwagi na fakt, iż dopiero w sytuacji stwierdzenia choroby u osadzonego, podejmowane są czynności mające na celu stworzenie możliwości zakwaterowania go w izbie chorych. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają zaprzestania kwaterowania w izbie chorych bez powodów medycznych.

Z rozmów z osadzonymi wynika, że w Areszcie nie występuje problem długiego oczekiwania na przyjęcie przez lekarza, czy otrzymania lekarstw. Rozmówcy przedstawiciele Mechanizmu nie podnosili także kwestii niewłaściwego traktowania przez personel medyczny.

8. Warunki bytowe

W infrastrukturze jednostki znajduje się 5-kondygnacyjny budynek mieszkalny (łącznie z piwnicą; poddasze nieużytkowe) oraz 3-kondygnacyjny budynek administracyjny. Budynek mieszkalny objęty został nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie.

Według informacji przekazanych przedstawicielom KMP, dokonywana jest rozbudowa budynku administracyjnego o salę rozpraw, pomieszczenia zakładu opieki zdrowotnej oraz ogólnego przeznaczenia. Rozbudowie i modernizacji poddany został także budynek gospodarczy.

Ogólna liczba cel w Areszcie wynosi 43 (jedna wyłączona czasowo na potrzeby magazynu), w tym celi izolacyjna, celi zabezpieczająca, izba chorych oraz cele mieszkalne, spośród których większość stanowią cele 2-osobowe (24 cele). Pozostałe cele są 3- i 7- (po 3 cele) oraz 6-, 8- i 9-osobowe (po 2 cele). W Zakładzie wyodrębniono także 2 cele 12-osobowe. Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji cele wieloosobowe nie respektują Reguły 18.1. Rekomendacji Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych [Rec(2006)2], dalej: Europejskie Reguły Więzienne, stanowiącej, że miejsca przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie *miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać*

poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należytym uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji.

Stan większości cel wizytujący uznali za przeciętny. Negatywne wrażenie wywarły na nich porysowane ściany z odrapaną lub łuszczącą się farbą (zwłaszcza w kąciakach sanitarnych), niekompletne kafelki czy zniszczona armatura. Przedstawiciele Mechanizmu zwracają uwagę na konieczność dokonywania przeglądu cel, przeprowadzania remontów oraz wymiany elementów wyposażenia noszących ślady zużycia.

Największe zastrzeżenia wizytujących wzbudził brak zabudowania kąciaków sanitarnych (poza 2 celami). Zdaniem przedstawicieli KMP stanowi to naruszenie Reguły 19.3. Europejskich Reguł Więziennych, zgodnie z którą *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność*. Wizytującym poinformowano, iż zabudowa kąciaków wiąże się z przebudową systemu wentylacji, na co zgodę musi wyrazić konserwator budynków. Chociaż budynek Aresztu nie jest zabytkiem, znajduje się w strefie chronionej. Znaczenie w tej mierze mają także kwestie finansowe. Przypomnienia w tym miejscu wymaga Zasada 4 Europejskich Reguł Więziennych, która stanowi, że *warunków więziennych naruszających prawa człowieka więźniów nie uzasadnia brak środków* [Aneks do Zalecenia Rec(2006)2].

Wszystkie cele są skanalizowane, ale ciepłą wodę doprowadzono jedynie do cel nr 206 i 207. Wizytującym przekazano, że ze względów na *racjonalne gospodarowanie nośnikami energii* włączana jest ona okazjonalnie. Zdaniem przedstawicieli KMP należy dążyć do zapewnienia wszystkim osadzonym dostępu do ciepłej wody. Ponadto rozwiązanie przyjęte w Areszcie, polegające na jej reglamentowaniu, stanowi jedynie pozorną oszczędność. Należy bowiem zwrócić uwagę na koszty zużycia prądu, ponoszone przez jednostkę w wyniku podgrzewania wody przez osadzonych w celach.

W jednostce stosuje się ograniczenia w dostawie prądu do gniazd wtykowych, co zostało określone w porządku wewnętrznym. Wątpliwości przedstawiciela KMP wzbudził fakt, iż w porze nocnej ograniczenia te trwają do godziny 6:00, w związku z czym osoby szykujące się do pracy nie mogą przygotować sobie gorącego napoju. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP poddają pod rozwagę zmianę godzin wyłączenia prądu.

Według informacji przekazanych wizytującym, wymiany wymaga zniszczona i nieszczelna stolarka okienna w celach mieszkalnych, a naprawy – przeciekający dach. Na konieczność wstawienia nowych okien wizytujący zwrócili uwagę podczas oglądu cel, podobnie jak wymiany zniszczonego parkietu m.in. w celi 205, z którego wypadają klepki, stwarzając ryzyko potknięcia się.

Uwagę wizytujących wzbudził także brak osłonek na lampy jarzeniowe. Zdaniem przedstawicieli KMP konieczne jest dokonanie przeglądu cel i uzupełnienie brakujących osłonek, aby ostre światło nie podrażniało oczu osadzonych. W konsekwencji osadzeni mogą narzekać na dysfunkcje narządu wzroku, a ich leczenie obciąży kosztami Służbę Więzienną. Na to, iż należy zapewnić, aby *sztuczne światło odpowiada uznanym standardom technicznym* wskazują także Europejskie Reguły Więzienne (Reguła 18.2.b).

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudziły blendy, zamontowane w oknach w II i III oddziale, ponieważ w znaczny sposób ograniczały dostęp do światła naturalnego. Na powyższe wskazywali także osadzeni, z którymi wizytujący rozmawiali podczas oglądu jednostki. Podnosili, że ze względu na niewielkie nasłonecznienie cel, konieczne jest korzystanie ze światła sztucznego także w porze dziennej, co stanowi dla nich dużą uciążliwość. Tymczasem, zgodnie z Regułą 18.2.a Europejskich Reguł Więziennych *okna są wystarczająco duże, aby więźniowie mogli czytać lub pracować przy **światle naturalnym** w zwykłych warunkach oraz by umożliwić dostęp świeżego powietrza, chyba że jest tam wystarczający system klimatyzacji*, co w jednostce nie jest zapewnione. Przedstawiciele Mechanizmu rozumieją potrzebę zabezpieczenia przed nielegalnymi kontaktami między osadzonymi, jednak nie powinno ono wiązać się

z ograniczeniem dostępu do światła słonecznego i powietrza. Dodatkową dolegliwość stanowi fakt, iż względu na konstrukcję pól spacerowych, osadzeni nie mają dostępu do świeżego powietrza także podczas spacerów (o czym szerzej w dalszej części Raportu).

W trakcie wizytacji cel przedstawiciele Mechanizmu dostrzegli również brak drabinek pozwalających wejść na górny poziom łóżek oraz zabezpieczeń chroniących przed wypadnięciem, co może przyczynić się do doznania przez osadzonych uszczerbku na zdrowiu np. podczas wchodzenia z wykorzystaniem nieprzystosowanego do tego celu, sprzętu kwaterunkowego. Dodać należy, że dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może w praktyce okazać się bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Łóżka powinny zostać także wyposażone w szuflady podłóżkowe, zgodnie z tabelą nr 3 w załączniku nr 3 do rozporządzenia w sprawie warunków bytowych.

Podczas oglądu, wizytujący dokonywali oceny sprzętu kwaterunkowego, który w wielu celach wymaga wymiany. Zastrzeżenia przedstawiciele KMP wzbudził także stan poduszek i materacy, które powinny zostać zastąpione nowymi. Na powyższe skarżyli się także osadzeni podczas rozmów indywidualnych i grupowych.

W największej celi w oddziale II wizytujący spotkali się ze złączonymi ze sobą łózkami. W związku z tym, iż nie gwarantują one prywatności i intymności osadzonych, przekazali zastrzeżenia dyrektorowi Aresztu. W wyjaśnieniu podał on, że zaistniała sytuacja musi wynikać z faktu, iż 2-piętrowe łóżko zostało zdemontowane przez osadzonych i ustawione obok siebie. Dodał, że powyższe powinno zostać dostrzeżone przez funkcjonariuszy SW i wyeliminowane, z czym zgadzają się pracownicy Mechanizmu.

Monitoringiem objęte są następujące pomieszczenia w Areszcie: sala widzeń, cela zabezpieczająca, cela izolacyjna, cela przejściowa nr 207, cela mieszkalna nr 305, poczekalnia w oddziale III i IV, świetlica, fryzjernia oraz sala przesłuchań. Uwagę wizytujących wzbudził fakt, iż kamera w celi izolacyjnej obejmuje swoim zasięgiem kącik sanitarny i nie posiada funkcji maskującej.

Przedstawiciele KMP przypominają, że należy zapewnić osadzonym intymność podczas korzystania z toalety.

Cela zabezpieczająca spełnia wymogi określone w § 2 ust. 1-7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 czerwca 2013 roku w sprawie celi zabezpieczającej i izby izolacyjnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 638).

Świetlica dla osadzonych wyposażona jest w stół do tenisa stołowego, grę „piłkarzyki”, tarczę do gry w „darta” (piłeczki z rzepami), gry stolikowe (m.in. chińczyk, warcaby), odbiornik telewizyjny i głośnik radiowęzła. Zdaniem przedstawicieli KMP, wyposażenie świetlicy nie zapewnia możliwości prowadzenia różnorodnych zajęć. Na powyższe uwagę zwrócił także przedstawiciel Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Olsztynie w protokole pokontrolnym z dnia 14 marca 2013 roku, stwierdzając *skromne wyposażenie świetlicy w sprzęt rekreacyjny, w porównaniu do ilości skazanych*. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził także fakt, iż w jednostce zlikwidowano 2 świetlice, ograniczając tym samym dostęp osadzonych do rekreacji i zajęć kulturalno-oświatowych.

Na potrzeby związane z utrzymaniem higieny przeznaczono łąźnię z 8 - oddzielnymi przegrodami - stanowiskami dla kąpiących się osób, w tym 1 z zamontowanym krzesłem prysznicowym dla osób niepełnosprawnych lub z obniżoną sprawnością. Wizytujących poinformowano, iż kąpiel trwa 5 minut, ale dla osób starszych, czy z obniżoną sprawnością, czas jest wydłużany.

Osadzeni korzystają z łąźni według grafika raz w tygodniu. Tymczasem, zgodnie z Regułą 19.4. Europejskich Reguł Więziennych *tworzy się odpowiednie pomieszczenia tak, aby każdy więzień mógł wykąpać się lub wziąć prysznic w temperaturze stosownej do klimatu, w miarę możliwości codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości*.

Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznicu zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba [Seksja I], skargi nr 42525/07 i 60800/08). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie przedstawicieli Mechanizmu władze Aresztu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Zarówno podczas rozmów z osadzonymi, jak i analizy porządku wewnętrznego, uwagę wizytujących wzbudziła kwestia wydawania posiłków. Przyjęte w Areszcie rozwiązanie polega na wystawianiu przez osadzonych stolików wraz z talerzami, na które nakładane są porcje podczas ich nieobecności. Rozmówcy przedstawiciele Mechanizmu podnosili, że uniemożliwia im to natychmiastowe zareagowanie w przypadku zastrzeżeń odnośnie wielkości i wyglądu posiłku. Reprezentanci KMP nie widzą uzasadnienia dla funkcjonującej w jednostce praktyki. Co więcej, zgodnie z § 3 ust. 2 porządku wewnętrznego *posiłki nakładane są do naczyń bezpośrednio po otwarciu każdej z cel mieszkalnych w obecności osadzonego*. Przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą o wyjaśnienie, dlaczego wskazane wyżej postanowienie porządku wewnętrznego wejdzie w życie dopiero 1 stycznia 2014 roku (§ 27 ust. 1-2).

Podczas rozmów z osadzonymi, wizytujący odebrali uwagi dotyczące wielkości wydawanych posiłków. Podnosili także, iż na kolacje otrzymują pieczywo i pomidora (lub ogórka) bez wędliny czy nabiału, co potwierdziła analiza jadłospisów (np. na dzień 13 września 2013 roku). Przedstawiciele KMP

pozytywnie oceniają wydawanie osadzonym warzyw, jednak nie mogą one stanowić podstawy posiłków.

Analiza jadłospisów wzbudziła zastrzeżenia reprezentanta Mechanizmu w zakresie stosowania oszczędności w wysokości stawek dziennych, zwłaszcza 20,2% oszczędność dla normy Pd na dzień 8 września 2013 roku, czy 18% oszczędność dla normy L, 14,8 % dla normy P i 15% dla normy Pl na dzień 11 września 2013 roku. Zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 roku w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633 ze zm.) *dopuszcza się oszczędności lub przekroczenia wysokości stawek dziennych w wysokości do 10% (ust. 3), w szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku i różnicowaniem cen w zależności od pory roku, dopuszcza się oszczędności wysokości stawek dziennych do 20 %, pod warunkiem niepogorszenia jakości żywienia, tj. zmniejszenia objętości dań oraz wymaganej wartości kalorycznej posiłków. Decyzję w tym zakresie podejmuje dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego, zwany dalej "dyrektorem jednostki", na wniosek funkcjonariusza nadzorującego służbę żywnościową (ust. 4).*

W 2013 roku dyrektor Aresztu wydał 209 decyzji o oszczędności stawek dziennych w żyzywieniu do 20%. Zważywszy na przytoczone wyżej przepisy (§ 5 ust. 4 rozporządzenia), ograniczenia w wysokości stawek powinny mieć charakter incydentalny i być w pełni uzasadnione, co wydaje się w sprzeczności z liczbą wydanych decyzji w bieżącym roku.

Wizytujących poinformowano, że w jednostce funkcjonują 2 rodzaje diet: lekkostrawna (2 osadzonych), wegetariańska (2 osadzonych) i religijna – muzułmańska (1 osadzony).

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, że funkcję sali przesłuchań pełni poczekalnia przed gabinetem stomatologa. Zdaniem przedstawicieli KMP nie

zapewnia ona intymności rozmowy. W związku z powyższym należy zmienić miejsce spotkań osadzonych z organami ścigania.

Kantyna funkcjonująca w Areszcie została dobrze wyposażona. Na tzw. „wypiskę” dostarczane są warzywa i owoce. Zapewnia się możliwość zakupu krzyżówek, natomiast prasę tylko w prenumeracie (za zgodą dyrektora AŚ). Zastrzeżenia wizytujących wzbudził brak cennika produktów dostępnych w kantynie. Chociaż istnieje możliwość zapoznania się z cenami podczas zakupów (naklejki na artykułach), osadzeni powinni mieć możliwość ich sprawdzenia w wolnych od pośpiechu warunkach.

Na terenie Aresztu wydzielono 4 pola spacerowe. Ze względu na to, że nie są osłonięte, w dniu 27 maja 2013 roku został sporządzony protokół konieczności wykonania zadania nad placami spacerowymi.

W rozmowie z przedstawicielami KMP osadzeni podnosili, iż w jednostce obowiązuje zakaz palenia na polach spacerowych. Zgodnie z § 6 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 czerwca 2011 roku w sprawie szczegółowych warunków używania wyrobów tytoniowych na terenie obiektów podlegających Ministrowi Sprawiedliwości oraz w środkach przewozu osób (Dz. U z 2011 r. Nr 135, poz. 795) *dopuszcza się używanie wyrobów tytoniowych poza celami mieszkalnymi, o których mowa w ust. 2, w miejscach i w czasie wyznaczonym przez kierownika. W związku z tym, że przepisy krajowe przewidują możliwość palenia w miejscach innych niż cele, przedstawiciele KMP poddają pod rozwagę umożliwienie osadzonym palenia na polach spacerowych z zachowaniem strefy wolnej od dymu.*

Kolejną dolegliwość, o której mówili osadzeni, stanowi niewielka powierzchnia pól spacerowych oraz ogrodzenie ich betonowymi płytami, co daje poczucie zamknięcia na małej przestrzeni. Podobne wrażenie odnieśli wizytujący. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają się z pytaniem o możliwość reorganizacji pól spacerowych, aby zwiększyć ich powierzchnię.

Uwagę przedstawicieli KMP wzbudził fakt, że wejście na pole spacerowe prowadzi przez schody, które mogą stanowić znaczną przeszkodę dla osób poruszających się o kuli oraz barierę dla osób poruszających się na wózku.

W ocenie pracowników KMP, nie tylko wspomniane wyżej przejście na pole spacerowe, wymaga modernizacji w zakresie dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Dostosowania wymaga także przynajmniej jedna z cel, aby zapewnić osobie poruszającej się o kulach lub na wózku warunki umożliwiające jej samodzielne funkcjonowanie. Zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 roku przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Nadto Polska w dniu 6 września 2012 roku ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 roku przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Dlatego uwagę też należy zwrócić na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 roku w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Polska, w tym przede wszystkim wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Przedstawiciele Mechanizmu zdają sobie sprawę z niedoskonałości przepisów prawa krajowego, które nie wymaga od zakładów karnych i aresztów spełnienia wszystkich wymagań dostępności dla osób niepełnosprawnych. Mając na względzie jednak treść wskazanych aktów prawnych, orzecznictwa Trybunału, a przede wszystkim fakt, że do jednostki tej mogą trafić takie osoby, pracownicy

KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Aresztu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Jak zostało wspomniane wcześniej, w Areszcie wyodrębniona jest tylko 1 świetlica, użytkowana przez 5 grup osadzonych, co – jak poinformowano przedstawiciele KMP - znacznie ogranicza to dostęp do zajęć kulturalno-oświatowych (dalej: k-o) i programów readaptacji społecznej. Zajęcia odbywają się zgodnie z miesięcznym grafikiem zajęć k-o w godzinach: 7:40, 11:05, 14:20, 15:30 i 16:40. Na uwagę zwraca pora zajęć dla I grupy, która wizytującym wydaje się za wczesna na wykazanie zainteresowania braniem w nich udziału. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP poddają pod rozwagę zmianę godziny wyjść za świetlicę dla wskazanej grupy.

Podczas rozmów z wizytującymi, osadzeni podnosili, iż w jednostce nie są organizowane zajęcia k-o. Wskazywali, iż świetlica wyposażona jest w stary sprzęt, paletki do tenisa stołowego noszą ślady zużycia. W związku z powyższym, główną aktywnością osób przebywających w Areszcie jest oglądanie telewizji i czytanie książek.

Na brak zajęć dla osadzonych, zwłaszcza tymczasowo aresztowanych, uwagę zwrócił także CPT podczas wizyty w Polsce w 2009 roku. W § 84 sprawozdania stwierdził, iż *polskie władze powinny wzmóc swoje wysiłki dla opracowania programów zajęć dla osób skazanych i tymczasowo aresztowanych. Celem powinno być zapewnienie by obie kategorie więźniów były w stanie spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowane w celowe zajęcia o różnym charakterze. Szczególnie w przypadku tymczasowo aresztowanych, prawie całkowity brak zajęć pogarszał postrzeganie okresu detencji i sprawiał, iż warunki były bardziej dotkliwe aniżeli w przypadku więźniów. W połączeniu z ograniczoną przestrzenią życiową, ubogimi warunkami bytowymi, ograniczeniami w kontaktach ze światem zewnętrznym oraz innymi*

osadzonymi, skutkowało powstaniem uciążliwych i oglupiających realiów [CPT (2011)20]. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zwracają uwagę na konieczność zwiększenia dostępu osadzonych do zajęć kulturalno-oświatowych. Z informacji uzyskanych od kierownika działu penitencjarnego wynika, iż planowane jest wyodrębnienie kolejnej (lub 2) świetlicy w ramach rozbudowy budynku administracji. Wobec tego, przedstawiciele KMP zwracają się z prośbą o przedstawienie postępu prac modernizacyjnych i przewidywanego terminu wygospodarowania nowej świetlicy dla osadzonych.

Przypomnienia wymaga, iż zgodnie z § 40 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. z 2003 r. Nr 152, poz. 1494) *w areszcie śledczym można organizować zajęcia kulturalno-oświatowe lub sportowe z udziałem instytucji, organizacji, stowarzyszeń i innych podmiotów oraz osób fizycznych spoza aresztu śledczego*. Skorzystanie z możliwości, jaką wprowadza ww. przepis, mogłoby stać się sposobem na wzbogacenie oferty kulturalno – oświatowej.

Areszt nie dysponuje boiskiem, ponieważ jego wydzielenie jest niemożliwe ze względu na niewielki teren jednostki. W związku z brakiem obiektu lub pomieszczenia do prowadzenia zajęć sportowych, ta forma resocjalizacji nie jest realizowana. Część osadzonych, z którymi rozmawiali wizytujący, wskazała na potrzebę udziału we wspomnianych wyżej zajęciach. Przedstawiciele KMP uważają, że aktywność fizyczna jest ważna nie tylko z perspektywy ogólnorozwojowej, ale i redukcji napięcia oraz kształtowania zasad „fair play” wśród osadzonych. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP poddają pod rozwagę wyposażenie jednej z planowanych świetlic w sprzęt do zajęć ruchowych.

W 2012 roku zorganizowano 12 programów readaptacji społecznej, w której udział wzięło 136 uczestników, a w 2013 roku (do dnia wizytacji) – 13 programów dla 169 uczestników. Programy te obejmowały zagadnienie kształtowania umiejętności społecznych i kontaktu z kulturą, przeciwdziałania

uzależnieniom, profilaktyki agresji i przemocy, czy przeciwdziałania przestępstwom komunikacyjnym.

Na terenie jednostki działa grupa anonimowych alkoholików „Eden”, których spotkania odbywają się w każdy wtorek.

Do dyspozycji osadzonych w Areszcie pozostaje biblioteka licząca 3836 książek, w tym pozycje w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim. Osadzeni mogą korzystać również z gazet zaprenumerowanych przez Areszt: *Gazety Olsztyńskiej*, *Super Expressu*, wydawanych do cel na czas niezbędny do przeczytania.

W jednostce działa radiowęzeł, za pomocą którego emitowane są 3 razy w tygodniu audycje o tematyce przeciwdziałania uzależnieniom, przestępstwom, czy przemocy. Ponadto retransmitowane są programy radiowe oraz niedzielna msza. Za pomocą radiowęzła ogłaszane są konkursy, informacje o możliwości rozpoczęcia nauki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz jadłospis.

10. Personel

W dziale penitencjarnym Aresztu zatrudnionych jest łącznie 5 osób: kierownik działu, 3 wychowawców i 1 psycholog. Średnio na 1 wychowawcę przypada 52 osadzonych, a na psychologa - 157 osób, w związku z czym spełnione są standardy określone w Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 roku w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Biorąc jednak pod uwagę, że w jednostce przebywają osoby tymczasowo aresztowane, doznające wielu stresów wynikających z niepewności dotyczącej wyniku postępowania sądowego i ich dalszych losów, rozważenia wymaga zwiększenie obsady psychologa. Ponadto specyfika osób pierwszy raz karanych daje podstawę do zintensyfikowanych oddziaływań, w tym psychologicznych, w celu przeciwdziałania powrotowi na drogę przestępczą. Co więcej, przy założeniu, że na psychologa przypada aż 157 osób, niemożliwe wydaje się spełnienie wymogu określonego w § 3 ust. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia

2033 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1067 j.t.), iż *psycholog prowadzi badania psychologiczne, udziela pomocy psychologicznej oraz obejmuje skazanych odpowiednimi oddziaływaniami psychokorekcyjnymi lub terapeutycznymi.*

Podniesienia wymaga, iż wychowawcy, oprócz pracy w oddziałach, mają przydzielone dodatkowe funkcje: wychowawca ds. kulturalno-oświatowych, ds. biblioteki, ds. pomocy postpenitencjarnej. Przedstawicielom KMP przekazano, iż pogodzenie podstawowych i dodatkowych obowiązków, przy konieczności realizowania programów readaptacji społecznej i zajęć dla osadzonych stanowi dużą trudność. Problem ten nasila się w okresie urlopowym, kiedy wychowawcy muszą wykonywać zastępstwo w innym oddziale. W związku z powyższym, pracownicy Mechanizmu poddają pod rozwagę zwiększenie liczby pracowników w dziale penitencjarnym, aby zapewnić funkcjonariuszom SW odpowiednie warunki pracy i zmniejszyć obciążenie obowiązkami.

W 2012 roku funkcjonariusze SW przeszli następujące szkolenia wewnętrzne: rozmieszczenie skazanych i tymczasowo aresztowanych (59 osób); rozpoznawanie obniżonych nastrojów osadzonych, mogących prowadzić do samouszkodzenia (59 osób); zachowania suicydalne w izolacji więziennej i sposoby zapobiegania im (50 osób); rozwiązywanie konfliktów i umiejętność radzenia sobie przez funkcjonariuszy w sytuacjach trudnych w relacjach funkcjonariusz-osadzony (61 osób); kształtowanie u funkcjonariuszy umiejętności werbalnego rozwiązywania konfliktów między osadzonymi (61 osób); przeciwdziałanie negatywnym działaniom podkultury przestępczej (50 osób). W 2013 roku natomiast zrealizowano szkolenia wewnętrzne w zakresie: napaści na funkcjonariuszy w służbie i poza służbą (56 osób), stosowania środków przymusu bezpośredniego i użycia broni palnej w brzmieniu ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (57 osób); rozpoznawanie obniżonych nastrojów osadzonych mogących prowadzić do prób samobójczych (56 osób); zaburzenia osobowości, sposób funkcjonowania osadzonych z zaburzeniami osobowości, postępowanie z osadzonymi z zaburzeniami

(57 osób); potrzeby psychofizyczne osadzonych, reakcja na deprivację podstawowych potrzeb (54 osoby); wypalenie zawodowe wśród funkcjonariuszy, podstawowe elementy wypalenia zawodowego, zapobieganie wypaleniu zawodowemu (szkolenie przewidziane na listopad 2013 roku).

W 2012 i 2013 roku po 1 pracowniku z działu ochrony oraz penitencjarnego wzięło udział w zewnętrznych warsztatach antystresowych, a w 2013 roku w treningu umiejętności psychospołecznych (w 2012 roku wzięł udział tylko pracownik działu ochrony).

Zauważając bogatą ofertę szkoleń dla funkcjonariuszy SW, przedstawiciele KMP poddają pod rozagę objęcie pracowników działu penitencjarnego i ochrony szkoleniami z zakresu praw osób pozbawionych wolności (także w kontekście regulacji międzynarodowych). Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej*.

W okresie od 2012 roku do dnia wizytacji nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne lub/i karne wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej, wynikające z traktowania osadzonych. Nie były także składane zawiadomienia o przestępstwie związane z pracą personelu Aresztu. Dyrektor jednostki poinformował wizytujących, iż w grudniu 2011 roku przeprowadzono rozmowę dyscyplinującą z funkcjonariuszem SW ze względu na wulgarny sposób zwrócenia się do skazanego.

11. Prawo do praktyk religijnych

Kapelan kościoła rzymskokatolickiego, zgodnie z § 17 porządku wewnętrznego odprawia nabożeństwa, naucza religii i odbywa spotkania religijne z osadzonymi w soboty od godziny 10:00. Wizytujących poinformowano, iż msze odprawiane są w kaplicy zlokalizowanej w oddziale I. Zdaniem przedstawicieli

KMP, ze względu na niewielki metraż, wspomniane pomieszczenie nie spełnia warunków do odbywania spotkań grupowych, na co wskazywali także osadzeni. Co więcej, tymczasowo aresztowani, z którymi rozmawiali wizytujący podnosili, iż kontakt z kapłanem ogranicza się do 5-minutowej rozmowy, której przedmiotem są sprawy bieżące, a nie wiara. W związku z powyższym, przedstawiciele Mechanizmu zalecają umożliwienie osadzonemu uczestnictwa w spotkaniach z duszpasterzem w odpowiednich warunkach. Zgodnie z § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 roku w sprawie szczegółowych zasad wykonywania praktyk religijnych i korzystania z posług religijnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1546) *skazani mają prawo uczestniczyć w nabożeństwach i spotkaniach, także indywidualnych, o charakterze religijnym, które odbywają się w kaplicy lub innym odpowiednio przystosowanym do tego celu pomieszczeniu albo miejscu na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego*. Pracownicy Mechanizmu zwracają też uwagę na konieczność organizowania mszy świętych, aby w pełni zapewnić realizację prawa do praktyk religijnych.

W jednostce prowadzona jest działalność pastoralna przez przedstawicieli Towarzystwa Biblijnego i Traktatowego – Zarejestrowany Związek Wyznania Świadków Jehowy w Polsce oraz przedstawicieli Kościoła Zielonoświątkowego.

12. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Szczytnie:

1. wyjaśnienie kwestii osadzania osób palących z niepalącymi;
2. wyjaśnienie długiego czasu trwania środka przymusu bezpośredniego w postaci umieszczenia w celi zabezpieczającej wobec pana [*dane usunięto*];

3. stosowanie środków przymusu bezpośredniego – zwłaszcza umieszczenia w celi zabezpieczającej - nie dłużej, niż zachodzi taka konieczność (a w myśl ustawy o środkach przymusu bezpośredniego – nie dłużej niż 48 godzin);
4. otoczenie osadzonych zagrożonych ryzykiem samobójstwa, wzmożonymi oddziaływaniami psychologicznymi, nie tylko, gdy osadzony zgłosi taką potrzebę;
5. rzetelne odnotowywanie informacji uzyskanych podczas rozmowy wstępnej w dokumentacji osadzonego;
6. umieszczenie na tablicach na każdym oddziale adresów instytucji stojących na straży praw człowieka oraz numeru bezpłatnej infolinii Rzecznika Praw Obywatelskich (0 800 676 676);
7. odstąpienie od praktyki osadzania osób zdrowych w izbach chorych;
8. wyposażenie biblioteki w orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Europejskiego i informatory dla cudzoziemców;
9. wyodrębnienie na sali widzeń kącika dla dzieci, wyposażonego w zabawki, mebelki i przybory dla dzieci;
10. wyodrębnienie pokoju do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.;
11. dostosowanie wyposażenia izby chorych (izolatki) do obowiązujących przepisów;
12. wyodrębnienie pokoju przesłuchań;
13. modernizację pól spacerowych;
14. zabudowanie kącików sanitarnych;
15. zapewnienie intymności osoby załatwiającej potrzeby fizjologiczne, przebywającej w celi izolacyjnej;
16. dokonanie przeglądu cel i remontów, zwłaszcza w zakresie wymiany stolarki okiennej, podłóg, armatury łazienkowej, glazury oraz odmalowanie ścian;

17. wymianę wyeksploatowanego sprzętu kwaterunkowego oraz poduszek i pościeli;
18. wyposażenie łóżek w drabinki oraz zabezpieczenia chroniące przed wypadnięciem oraz szuflady wysuwane podłóżkowe;
19. zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych;
20. zapewnienie dostępu do ciepłej wody w celach;
21. zamontowanie osłonek na lampy jarzeniowe;
22. doposażenie świetlicy oraz rozważenie wyposażenia nowopowstającej świetlicy w sprzęt do ćwiczeń sportowych;
23. rozważenie zmiany godzin wyłączenia prądu oraz wyjść na świetlicę dla I grupy;
24. udostępnienie cennika produktów oferowanych osadzonym w kantynie;
25. zmianę sposobu wydawania posiłków;
26. stosowanie oszczędności w wysokości stawek dziennych zgodnie z uwagami zawartymi w pkt. 8 niniejszego Raportu;
27. zapewnienie wzbogaconej oferty k-o, zwłaszcza dla tymczasowo aresztowanych;
28. zapewnienie posług religijnych – szczególnie mszy - dla wszystkich chętnych;
29. zwiększenie obsady etatowej w dziale penitencjarnym (wychowawca, psycholog);
30. objęcie pracowników działu ochrony oraz działu penitencjarnego szkoleniami z zakresu praw osób pozbawionych wolności, także w kontekście regulacji międzynarodowych;
31. uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Aresztu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Olsztynie

1. wsparcie dyrektora Aresztu w realizacji zaleceń wymagających nakładów finansowych tj. 10-22 oraz 29-31.